

<http://doi.org/10.22133/tlj.2025.498931.1234>

Conformity of Tourism Higher Education with Tourism Development Goals: Focusing on Tourism Undergraduate Program in Iran

Faranak Ranjbar Motalegh

Assistant Prof., Faculty of Tourism, University of Tehran, Tehran, Iran.

Article Info	Abstract
Original Article Received: 09-01-2025 Accepted: 24-02-2025 Keywords: Tourism Higher Education Tourism Development Curriculum Undergraduate Program *Corresponding author e-mail: faranak.ranjbar@ut.ac.ir	The congruence of tourism higher education with national tourism development goals is crucial for developing skilled human resources. However, this relationship has received limited attention from researchers. This study examines the conformity of the undergraduate tourism curriculum with the country's tourism development goals. Adopting a qualitative approach, it compares the current state of tourism higher education in Iran with its ideal state. The ideal state is defined through the knowledge and skills necessary to achieve tourism development goals, as outlined in 13 national policy documents. These documents were analyzed, and relevant competencies were identified through a literature review. To evaluate the current state, the undergraduate tourism curriculum approved by the Ministry of Science, Research, and Technology (2016) was reviewed, and its target skills were identified. The curriculum's comprehensiveness and relevance were further assessed by benchmarking against 15 undergraduate tourism programs from leading universities worldwide. Qualitative content analysis revealed three significant gaps in the existing curriculum: decision-making and strategic management skills, environmental awareness, and human resource management competencies. Moreover, the curriculum lacks comprehensiveness and is outdated in critical areas such as marketing, sales, and entrepreneurship, reflecting a reliance on traditional knowledge and skills. Although the curriculum offers a foundation of theoretical knowledge and basic skills, it falls short of equipping graduates to meet the country's tourism developmental goals. Consequently, revising the undergraduate tourism curriculum is a critical priority for enhancing tourism higher education in Iran.
How to Cite: Ranjbar Motalegh, F. (2025). Conformity of Tourism Higher Education with Tourism Development Goals: Focusing on Tourism Undergraduate Program in Iran. <i>Tourism and Leisure Time Journal</i>, 10(19), 219-245.	Published by University of Science and Culture https://www.usc.ac.ir Online ISSN: 2783-3828

1. Introduction

Tourism has, over the past few decades, emerged as a development priority for many societies, earning a prominent position among their long-term development goals. Iran is no exception to this trend, as evidenced by the increasing emphasis on the tourism industry in the country's policy documents, particularly in recent years. A key prerequisite for achieving tourism development goals is the availability of a skilled and educated workforce equipped with up-to-date knowledge and the competencies required to operate across the various subsystems of the tourism industry. In this context, higher education plays a pivotal role in meeting the human resource needs of this sector, especially in today's competitive environment, by enhancing students' skills and preparing them for commercial activities in tourism. The conformity of higher education in tourism with the industry's demands and societal expectations for tourism as a public domain of societal development constitutes two fundamental pillars for advancing education in this field. On one hand, the service-oriented nature of the tourism industry necessitates a workforce that itself forms an integral part of the product. Consequently, the awareness, skills, and capabilities of tourism professionals are critical for ensuring the quality of tourism products and satisfying tourists. On the other hand, tourism's role as a driver of socioeconomic development underscores the importance of establishing conformity between tourism development goals in macro-level planning and higher education programs in this field. A review of the literature reveals that the responsiveness of tourism higher education to industry demands has been a focal point in studies conducted both domestically and internationally. However, the second pillar—namely, the conformity of tourism higher education with the development plans of the tourism industry—has been largely overlooked by researchers.

Addressing this gap, this paper aims to examine the conformity of tourism higher education with the development goals of the tourism industry within the context of Iran. Specifically, it analyzes the congruence of the undergraduate tourism curriculum with the country's tourism development goals as outlined in the country's policy documents. This analysis seeks to assess the capacity of the curriculum to cultivate a workforce equipped with the requisite knowledge and skills to achieve these objectives.

2. Literature Review

Policy documents refer to a collection of laws, strategies, and macro-level national or regional plans that provide a framework for shaping public policies, decision-making, and executive planning in various domains. Among the key policy documents related to the country's tourism sector are the country's five-year economic, social, and cultural development plans, and the National Tourism Development Strategic Document.

On the other hand, tourism higher education represents the final link in the educational cycle and serves as one of the primary sources for training human resources for the industry. This is because delivering theoretical knowledge and practical skills is essential for preparing graduates to respond to the evolving needs of the tourism sector. Beyond meeting the local demands of the industry, tourism higher education also bears the responsibility of advancing tourism knowledge on an international scale and enhancing global competitiveness.

Four main stages can be identified in the evolution of global tourism higher education: the **Industrial Stage**, emphasizing applied and professional training; the **Fragmented Stage**, characterized by the integration of various disciplines into tourism and the design of curricula from their respective perspectives; the **Benchmark Stage**, which focuses on adopting a comprehensive and multidimensional approach to tourism higher education; and finally, the **Mature Stage**, where tourism is defined as an independent academic discipline alongside other social sciences. The shift from curricula centered on professional training toward interdisciplinary and holistic approaches—eschewing a sectional view of tourism in favor of recognizing it as an independent academic field—can be seen as the primary trajectory in the transformation of tourism higher education.

In Iran, a pivotal milestone in tourism education was the establishment of the Bachelor's program in Tourism Management at Allameh Tabataba'i University in 1996. Following a curriculum review by the Tourism Planning Committee under the Social Sciences Group at Educational Planning of the Ministry of Science, Research, and Technology, a revised program titled the Bachelor's Degree in "Tourism" was approved in 2016. This curriculum is currently being implemented in various public and private universities across the country.

3. Methodology

This research employs an archival study approach, with qualitative content analysis as the primary method for analyzing textual secondary data. The study is designed in four steps. The first step, aimed at outlining the ideal state of tourism higher education, is divided into two phases. First, the policy documents of the country were defined as the research population, and thirteen documents related to tourism were identified. Then, using qualitative content analysis and conducting two cycles of coding, including open and axial coding, the tourism development goals specified in these documents were identified. In the second phase of this step, the knowledge and skills required to achieve each of these goals were examined through a review of the existing literature, and they were ultimately classified into multiple categories of knowledge and skills.

In the second step, aimed at analyzing the current state, the undergraduate curriculum for tourism, approved by the Supreme Council for Educational Planning of the Ministry of Science, Research, and Technology in 2016, was reviewed. Two cycles of open and axial coding were applied to identify the target categories of knowledge and skills in this curriculum.

In the third step, by comparing the categories of knowledge and skills necessary for achieving the tourism development goals of the country with the targeted knowledge and skills in the undergraduate tourism curriculum, the gaps between the ideal and current states of tourism higher education at this level were identified.

In the fourth step, a comparative analysis of undergraduate tourism curricula at the global level was conducted to examine the comprehensiveness and relevance of the range of theoretical knowledge and practical skills related to each category. For this purpose, the top universities in tourism and hospitality according to the QS Rankings (2024) were selected as the research population. The curricula of the top 100 universities in this ranking were reviewed, and finally, the undergraduate tourism curricula of the top 15 universities on this list were analyzed. Data saturation was used to determine the sample size.

4. Results

The research findings show four primary goals for the development of tourism in the country's higher-level policy documents: innovation and diversification of tourism products and services, enhancing the competitiveness of tourism destinations, entrepreneurship and expansion of tourism businesses, and sustainable tourism development.

A review of the literature classified the knowledge and skills required by graduates to achieve these goals into nine categories, including decision-making and strategic management, environmental awareness, tourism product/experience design, and human resource management and development.

As a result of the qualitative content analysis of the objectives and syllabus topics in the existing curriculum, the targeted knowledge and skills were categorized into ten groups, including national and international intercultural awareness, tourism operations management, tourism product and experience design and development, and marketing and sales.

5. Conclusion

Based on the findings of this study, a comparative framework for evaluating tourism higher education in its ideal and current states was developed. This comparison identified three educational gaps: knowledge and skills related to decision-making and strategic management, environmental awareness, and human resource management and development.

The results indicate that not only are there no specific courses designed to address these critical areas of knowledge and skills, but the qualitative content analysis of the existing course syllabi also reveals a lack of focus on these essential components for achieving the tourism development goals of the country. The three identified gaps encompass knowledge and skills that are vital for realizing all four recognized goals for the tourism industry.

Additionally, the findings show that the existing curriculum includes a range of essential knowledge and skills for achieving the country's tourism development goals, such as tourism business administration, operations management, and marketing and sales. However, a comparison of this curriculum with international benchmarks reveals that the courses addressing these areas lack sufficient comprehensiveness. Furthermore, the outdated

content of the current courses was identified as another weakness in the shared knowledge and skill groups between the current and ideal states of tourism education.

Thus, it can be concluded that the existing undergraduate tourism curriculum does not align sufficiently with the country's tourism development goals as outlined in policy documents. While this curriculum provides a range of theoretical knowledge and essential skills for advancing the industry's development goals, the identified gaps in knowledge and skills, along with weaknesses in delivering comprehensive and up-to-date education aligned with global standards, limit its capacity to prepare competent and skilled human resources to meet these goals.

This study underscores the need to revise the undergraduate tourism curriculum as a priority for improving tourism higher education. The distinct contribution of this research lies in shifting the focus from industry-level analysis to macro-level tourism management and emphasizing the education of essential knowledge and skills for achieving the country's tourism development goals. By bridging the gap between tourism higher education and national strategic planning, this study not only highlights the competitiveness of the country's tourism education in comparison to international curricula but also aims to align it more effectively with the defined development goals of the tourism sector.

گردشگری و اوقات فراغت

<http://doi.org/10.22133/tlj.2025.49931.1234>

برازش آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه گردشگری کشور (مورد مطالعه: برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی)

فرانک رنجبر متعلق

استادیار، دانشکده گردشگری، دانشگاه تهران، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	هم‌راستایی آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه گردشگری کشور، یکی از ارکان پرورش نیروی انسانی آن است؛ اما مطالعه این رابطه، از نظر محققان مغفول مانده است. هدف مقاله حاضر، بررسی برازش برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی با اهداف توسعه این حوزه است. با اتخاذ رویکردی کیفی، وضع مطلوب و موجود آموزش عالی گردشگری کشور مقایسه شده است. وضع مطلوب در قالب دانش و مهارت لازم برای تحقق اهداف توسعه گردشگری در اسناد بالادستی ترسیم شده است. در این راستا، اهداف توسعه گردشگری در سیزده سند احصاء و با بررسی ادبیات، دانش و مهارت لازم برای تحقق آن‌ها شناسایی شده است. برای وضع موجود، برنامه درسی رشته گردشگری مصوب وزارت عتف (۱۳۹۵) بررسی و دانش و مهارت‌های هدف در آن شناسایی شده است. با مقایسه برنامه درسی موجود با نمونه‌های بین‌المللی، جامعیت و به‌روز بودن دروس نیز بررسی شده است. با تحقق اشباع داده، پانزده برنامه درسی گردشگری در دانشگاه‌های برتر دنیا انتخاب شده است. تحلیل محتوای کیفی نمایشگر سه شکاف اصلی در برنامه درسی موجود است: دانش و مهارت‌های تصمیم‌گیری و مدیریت راهبردی، آگاهی‌های زیست‌محیطی و مدیریت منابع انسانی. همچنین عدم جامعیت و به‌روز نبودن محتوای دروس موجود در زمینه‌هایی مانند بازاریابی، فروش و کارآفرینی نمایشگر ارائه دانش و مهارت‌های سنتی است؛ بنابراین به‌رغم ارائه طیفی از دانش نظری و مهارت لازم، برنامه موجود از ظرفیت کافی برای تربیت نیروی انسانی برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور برخوردار نبوده و بازنگری این برنامه درسی را به یکی از اولویت‌های اصلی در بهبود آموزش عالی گردشگری تبدیل کرده است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۰	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۶	
واژگان کلیدی: آموزش عالی گردشگری توسعه گردشگری برنامه درسی مقطع کارشناسی	
*نویسنده مسئول رایانامه: faranak.ranjbar@ut.ac.ir	
نحوه استناددهی: رنجبر متعلق، فرانک (۱۴۰۴). برازش آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه گردشگری کشور (مورد مطالعه: برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی). گردشگری و اوقات فراغت، ۱۰(۱۹)، ۲۱۹-۲۴۵.	
ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ https://www.usc.ac.ir	
شاپای الکترونیکی: ۳۸۲۸-۲۷۸۳	

به باور بسیاری از صاحب نظران در هر دو حوزه علمی و اجرایی، صنعت گردشگری یکی از ابزارهای مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع است (رنجبرمتعلق و همکاران، ۱۴۰۰)؛ بنابراین شاهد آنیم که در سال‌های گذشته، گردشگری به یکی از اولویت‌های توسعه برای بسیاری از جوامع بدل شده است و در نتیجه در میان اهداف توسعه بلند مدت آن‌ها به جایگاه ویژه‌ای دست یافته است. کشور ایران نیز از این امر مستثنا نبوده و بررسی‌ها از جایگاه پررنگ‌تر صنعت گردشگری در اسناد بالادستی کشور، به‌ویژه در سال‌های اخیر، حکایت دارد. برای مثال افزایش توان رقابتی کشور در حوزه گردشگری، ارتقای کیفیت تجربه گردشگران با بهره‌گیری از نوآوری و تنوع محصولات گردشگری، فراهم‌سازی شرایط مناسب برای ورود به کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری، اشتغال‌زایی، کسب درآمد ارزی، و هدایت ذی‌نفعان اصلی در مسیر توسعه پایدار صنعت گردشگری از جمله اهداف کلیدی تعیین شده در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (۱۳۹۹) به شمار می‌روند. یکی از پیش‌نیازهای اصلی در تحقق اهداف توسعه گردشگری، بهره‌مندی کشور از نیروی انسانی آموزش‌دیده و ماهر است که با برخورداری از دانش روز و تسلط بر مهارت‌های لازم صنعت گردشگری، در زیرسیستم‌های مختلف این صنعت فعالیت کنند (میرفخرالدینی، ۱۴۰۳). از این روی آموزش نیروی انسانی ضروری برای صنعت گردشگری همواره به‌منزله یکی از مسائل مهم در مدیریت عرضه گردشگری مطرح می‌شود (Hornig et al., 2021).

در این میان، آموزش عالی در تأمین نیروی انسانی مورد نیاز این صنعت، به‌ویژه در دنیای رقابتی امروز، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (Sima et al., 2020). به‌طوری‌که به باور سارکودی و آدوم^۱ (2015)، آموزش عالی گردشگری موجب بسط مهارت‌های دانشجویان و آماده‌سازی ایشان برای فعالیت تجاری در حوزه گردشگری می‌شود. دهه ۱۹۶۰ با رشد صنعت گردشگری در نقاط مختلف جهان از یک‌سو و رشد آموزش عالی در کشورهای مختلف از سویی دیگر به‌عنوان نقطه آغاز آموزش عالی گردشگری در نظر گرفته می‌شود (Airey, 2020)؛ به واقع، بسط رشته گردشگری و رشته‌های مرتبط را می‌توان پاسخ جامعه دانشگاهی به نیازهای آموزشی فزاینده نیروی انسانی این صنعت رو به رشد تعریف کرد (Dredge et al., 2015). در ایران اولین برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی با عنوان دوره کارشناسی «مدیریت جهانگردی» در جلسه ۳۳۵ شورای عالی برنامه‌ریزی در تاریخ ۵ اسفند ۱۳۷۵ و به پیشنهاد گروه علوم انسانی تصویب شده است. از آن زمان تاکنون، رشته‌های مرتبط با گردشگری در دانشگاه‌های مختلف دولتی، آزاد اسلامی، غیرانتفاعی، پیام نور و مراکز آموزش عالی و در مقاطع سه‌گانه تحصیلی اجرا شده‌اند. رویکرد میان‌رشته‌ای گردشگری، وجه تمایز آن با سایر رشته‌های تحصیلی در مقیاس آموزش عالی است؛ به‌طوری‌که برنامه‌های درسی رشته گردشگری از طیف گسترده‌ای از علوم مانند مدیریت، روان‌شناسی، اقتصاد، مردم‌شناسی، تاریخ، جغرافیا و غیره بهره‌گرفته است (Simsek & Kalırcı, 2023) با این حال، آموزش عالی گردشگری در سطح جهانی با گذشت بیش از پنج دهه دچار تحولات گسترده‌ای شده است؛ به‌طوری‌که کانون برنامه‌های درسی از تمرکز صرف بر مفاهیم نظری به آموزش ترکیبی از دانش نظری و مهارت‌های عملیاتی تغییر کرده است (Kırlar-Can, Ertas & Kozak, 2021)؛ زیرا گردشگری با نرخ رشدی فزاینده به یکی از حوزه‌های پیشرو در فعالیت‌های اقتصادی - صنعتی در مسیر تحقق اهداف توسعه جوامع بدل شده است؛ بنابراین به‌رغم آن‌که آموزش نظری میان‌رشته‌ای در تربیت نیروی انسانی کارآمد برای توسعه این صنعت لازم است، کافی نیست و آموزش مهارت‌های عملیاتی لازم نیروی انسانی آن ضروری است (Hsu et al., 2017). در این راستا، سازگاری آموزش عالی گردشگری با تقاضای صنعت و انتظارات حوزه گردشگری به‌منزله یکی از حوزه‌های عمومی در توسعه جامعه دورکن اصلی در بسط آموزش این رشته در نظر گرفته می‌شوند (میررحیمی و همکاران، ۱۴۰۲)؛ حاجی‌تبار فیروزجانی و همکاران، (۱۳۹۸)؛ چراکه از یک‌سو ماهیت خدماتی صنعت گردشگری نیازمند نیروهای انسانی‌ای است که خود بخشی از محصول محسوب می‌شوند و در نتیجه آگاهی، مهارت و توانمندی ایشان شرط اساسی در تضمین کیفیت محصول گردشگری و تأمین رضایت گردشگران است (ضیائی

و همکاران، ۱۳۹۱). همچنین نقش پیشران گردشگری در توسعه اقتصادی - اجتماعی جوامع، ضرورت برقراری رابطه بین اهداف توسعه گردشگری در برنامه‌ریزی‌های کلان و آموزش عالی این رشته را برجسته می‌سازد (Della Lucia et al., 2021; Parvin, 2018). مهرعلی‌زاده، ۱۳۹۶). بررسی ادبیات نمایشگر آن است که مطالعه میزان پاسخگویی آموزش عالی گردشگری به صنعت در مطالعات داخل و خارج از کشور مورد توجه قرار گرفته است (میرفخرالدینی، ۱۴۰۲; Ferreras-Garcia et al., 2020; Eusébio et al., 2022). بااین‌حال، مطالعات اولیه نویسنده حاکی از آن است که بررسی رکن دوم یعنی هم‌راستایی آموزش عالی گردشگری با برنامه‌ریزی‌های توسعه این صنعت از نظر محققان مغفول مانده است. ازاین‌روی مقاله حاضر با تمرکز بر این شکاف، بررسی برازش آموزش عالی گردشگری در مقطع کارشناسی را با اهداف توسعه گردشگری در بستر کشور ایران هدف قرار داده و پاسخ به این سوال بررسی شده است که آیا برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی از برازش لازم با اهداف توسعه گردشگری کشور در اسناد بالادستی برخوردار است؟ مقاله حاضر با پاسخ به این سوال، ظرفیت پرورش نیروهای انسانی دارای دانش و مهارت لازم را برای دستیابی به اهداف مذکور مورد بررسی قرار می‌دهد. پژوهش حاضر زمینه‌شناسایی شکاف‌های آموزش نظری و عملی رشته گردشگری در تربیت نیروی انسانی لازم برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور را فراهم کرده و در نتیجه پیشنهادهایی کاربردی جهت ارتقای کیفی برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی ارائه می‌دهد. به این منظور ابتدا وضع مطلوب آموزش و پرورش نیروهای انسانی در مقطع کارشناسی برای تحقق اهداف توسعه گردشگری تعیین شده در اسناد بالادستی کشور شناسایی و ترسیم شده است. در گام بعدی با بررسی وضع موجود در آموزش دانش و مهارت‌های رشته گردشگری و سپس مقایسه آن با وضع مطلوب، برازش آموزش نظری و مهارتی در برنامه درسی مذکور با اهداف توسعه گردشگری کشور بررسی شده است.

مبانی نظری

اسناد بالادستی

اسناد بالادستی به مجموعه‌ای از قوانین، خط‌مشی‌ها، و برنامه‌های کلان ملی یا منطقه‌ای اطلاق می‌شود که چهارچوبی برای تدوین خط‌مشی‌های حوزه‌های عمومی مختلف، تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اجرایی ارائه می‌دهند (علیپور حافظی، ۱۴۰۳). تدوین اسناد بالادستی ابزاری مؤثر برای هدایت خط‌مشی‌گذاری عمومی است که با تعیین اهداف و ارائه برنامه‌های جامع، بستر لازم برای اجرای هماهنگ اقدامات در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی را فراهم می‌کند. این اسناد در شرایط مطلوب، می‌توانند انسجام میان رویکردها و طرح‌ها را تقویت کرده و با حفظ یکپارچگی در دیدگاه‌های خط‌مشی‌گذاران در طول زمان، اجرای خط‌مشی‌های عمومی را به‌شکلی هماهنگ و کارآمد تسهیل کنند (طلایی شکری و شفیعا، ۱۴۰۲). از جمله اسناد بالادستی ناظر بر حوزه گردشگری کشور می‌توان به سیاست‌های کلی نظام، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، و سند راهبردی توسعه گردشگری کشور اشاره کرد.

آموزش عالی گردشگری

آموزش از دیدگاه‌های مختلف به‌شکل‌های گوناگونی تعریف شده است. دیویی^۱، از چهره‌های برجسته در حوزه آموزش، آن را «فرایندی می‌داند که فرد با تسلط بر روش‌های مدنظر، به طور مداوم زندگی خود را بازآفرینی کرده و ساختار اجتماعی‌اش را گسترش و تعمیق می‌بخشد» (به نقل از Varış, 1994, p. 45). درحالی‌که ارتورک^۲، آموزش را «فرایندی هدفمند برای ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار فرد از طریق تجربه زندگی او» تعریف کرده است (Ertürk, 1994, p.112). در راستا، آموزش عالی به سطح پیشرفته‌ای از آموزش اشاره دارد که معمولاً پس از دوره دبیرستان آغاز می‌شود و به‌طورکلی شامل برنامه‌های آموزشی و پژوهشی برای دریافت مدرک کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری است (Engwall & Westney, 2024).

1. Dewey
2. Ertürk

برنامه درسی^۱ یکی از ابعاد اصلی آموزش عالی است که می‌توان آن را به‌عنوان بستر اصلی تجلی اهداف آموزش دانست. در تعریف کلی، برنامه درسی در آموزش عالی به مجموعه‌ای از محتوای آموزشی، اهداف و فعالیت‌های طراحی شده اطلاق می‌شود که تعیین می‌کند چه موضوعاتی به‌منزله دانش معتبر در یک رشته شناخته می‌شوند (Shahjahan et al., 2021).

آموزش عالی گردشگری، آخرین حلقه از چرخه آموزشی محسوب می‌شود و یکی از منابع اصلی آموزش و پرورش نیروی انسانی برای صنعت است (Simsek & Kalıpçı, 2023)؛ چراکه آموزش دانش نظری و مهارت‌های عملیاتی (صوفی و دیلمی، ۱۴۰۱) برای آماده‌سازی دانش‌آموختگان این رشته به‌منظور پاسخ‌گویی به نیازهای در حال تغییر صنعت گردشگری ضروری است. علاوه بر تأمین نیازهای بومی صنعت، بسط دانش گردشگری در سطح بین‌المللی و ارتقای رقابت‌پذیری (علی‌پور حافظی، ۱۴۰۳) از دیگر وظایف اصلی آموزش عالی گردشگری است. آموزش عالی گردشگری دارای ماهیتی پویاست؛ به‌طوری‌که هم‌زمان با رشد صنعت گردشگری، نظام آموزشی آن نیز دستخوش تحولات مختلفی شده است. این تغییرات تا حدی به‌دلیل آگاهی از نقش آموزش در افزایش رقابت‌پذیری و موفقیت اقتصادی باعث شد دولت‌ها در سراسر جهان توجه بیشتری به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی نشان دهند (Ayikouru, 2009). برای نمونه آیری^۲ و همکاران (2015) اشاره می‌کنند که در فاصله سال‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۰، تعداد دانشجویان آموزش عالی در بریتانیا بیش از سه برابر افزایش یافته است؛ به‌طورکلی چهار مرحله اصلی را در مسیر تحولات آموزش عالی گردشگری در سطح جهانی (Airey, 2006) می‌توان متصور بود:

۱. مرحله صنعتی^۳ یعنی دورانی که برنامه‌های آموزش گردشگری عمدتاً ماهیتی کاربردی و حرفه‌ای داشتند و بعد اقتصادی گردشگری در اولویت قرار داشت؛

۲. مرحله پراکندگی^۴ یا دورانی که اقتصاد در کنار رشته‌های مختلف به حوزه گردشگری وارد شده و هریک از منظر خود به آموزش و طراحی برنامه درسی برای گردشگری پرداخته‌اند؛

۳. مرحله الگوبرداری^۵ که در آن توافق فزاینده‌ای برای اتخاذ رویکردی جامع و چندبعدی مشابه سایر رشته‌های دانشگاهی برای آموزش عالی گردشگری ظهور کرده است؛

۴. مرحله بلوغ^۶ که طی آن آیری (2006) تعریف گردشگری به‌منزله رشته‌ای مستقل در کنار سایر رشته‌های علوم اجتماعی را مطرح می‌کند.

بنابراین تغییر از برنامه‌های درسی متمرکز بر آموزش‌های حرفه‌ای به‌سوی برنامه‌هایی با رویکرد میان‌رشته‌ای، جامع‌نگر و پرهیز از نگاه بخشی به گردشگری به‌عنوان یک رشته مستقل دانشگاهی را می‌توان به‌عنوان روند اصلی تحول در آموزش عالی گردشگری دانست.

آموزش عالی گردشگری در ایران و مطالعات مرتبط

آغاز آموزش گردشگری در ایران، هم‌زمان با تأسیس اداره جلب سیاحان در سال ۱۳۱۴ در نظر گرفته می‌شود (بایری و همکاران، ۱۴۰۰). بااین‌حال، اولین سابقه رسمی آموزش در یک موسسه آموزشی را می‌توان در تأسیس مدرسه عالی مهمان‌خانه‌داری در سال ۱۳۴۲ به دست وزارت فرهنگ و پس از آن مدرسه عالی هتلداری بنیاد در سال ۱۳۴۵ توسط وزارت آموزش و پرورش جست‌وجو کرد (ضیایی، ۱۳۸۳). این دوران را می‌توان به‌منزله مرحله صنعتی آموزش گردشگری مطابق با مراحل چهارگانه‌ای (Airey, 2006) که پیشتر به آن اشاره شد در نظر گرفت؛ زیرا تمرکز اصلی در آن بر آموزش مهارت‌های حرفه‌ای محدود بوده است. این روند در دوران پس از انقلاب اسلامی نیز ادامه داشته و تأسیس رشته‌های هتلداری و پذیرایی در دبیرستان کار و دانش در سال ۱۳۷۳ (ضیایی، ۱۳۸۳) از بهترین نمونه‌هاست. به هر صورت، نقطه عطف آموزش

1. Curriculum
2. Airey
3. Industrial Stage
4. Fragmented Stage
5. Benchmark Stage
6. Mature Stage

گردشگری در کشور را می‌توان ایجاد رشته مدیریت جهانگردی در مقطع کارشناسی در دانشگاه علامه طباطبائی تهران در سال ۱۳۷۵ در نظر گرفت. برنامه درسی این رشته با اتخاذ رویکردی کل نگر و تمرکز بر ابعاد مختلف مدیریت، فرهنگ و تاریخ و جغرافیای ایران، و آموزش زبان مشتمل بر ۱۳۲ واحد نظری و عملی (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۱۳۷۵) به منزله اولین گام در آموزش عالی رشته گردشگری به شمار می‌رود. پس از بازنگری کمیته برنامه‌ریزی گردشگری گروه علوم اجتماعی از این برنامه درسی، نسخه جدیدی با عنوان دوره کارشناسی رشته «گردشگری» در سال ۱۳۹۵ به تصویب رسید. هدف این برنامه درسی، پرورش کارشناسان گردشگری کارآمد و ماهر برای فعالیت در زیرسیستم‌های عملیاتی این صنعت مانند دفاتر خدمات مسافرتی، شرکت‌های حمل و نقل، تورگردانان و هتل‌ها و سایر انواع اقامتگاه‌ها و درعین حال سازمان‌های مختلف گردشگری در بخش دولتی است. این برنامه در حال حاضر در دانشگاه‌های مختلف دولتی و غیردولتی کشور اجرا می‌شود (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۱۳۹۵). ایجاد رشته‌های مختلف در مقطع کارشناسی ارشد از جمله مدیریت جهانگردی با دو گرایش بازاریابی و برنامه‌ریزی جهانگردی در سال ۱۳۸۰، گردشگری مذهبی در سال ۱۳۹۲ و در نهایت رشته گردشگری در مقطع دکتری در سال ۱۳۹۳ (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، بی‌تا) از دیگر گام‌های نظام آموزش عالی کشور در بسط آموزش گردشگری است.

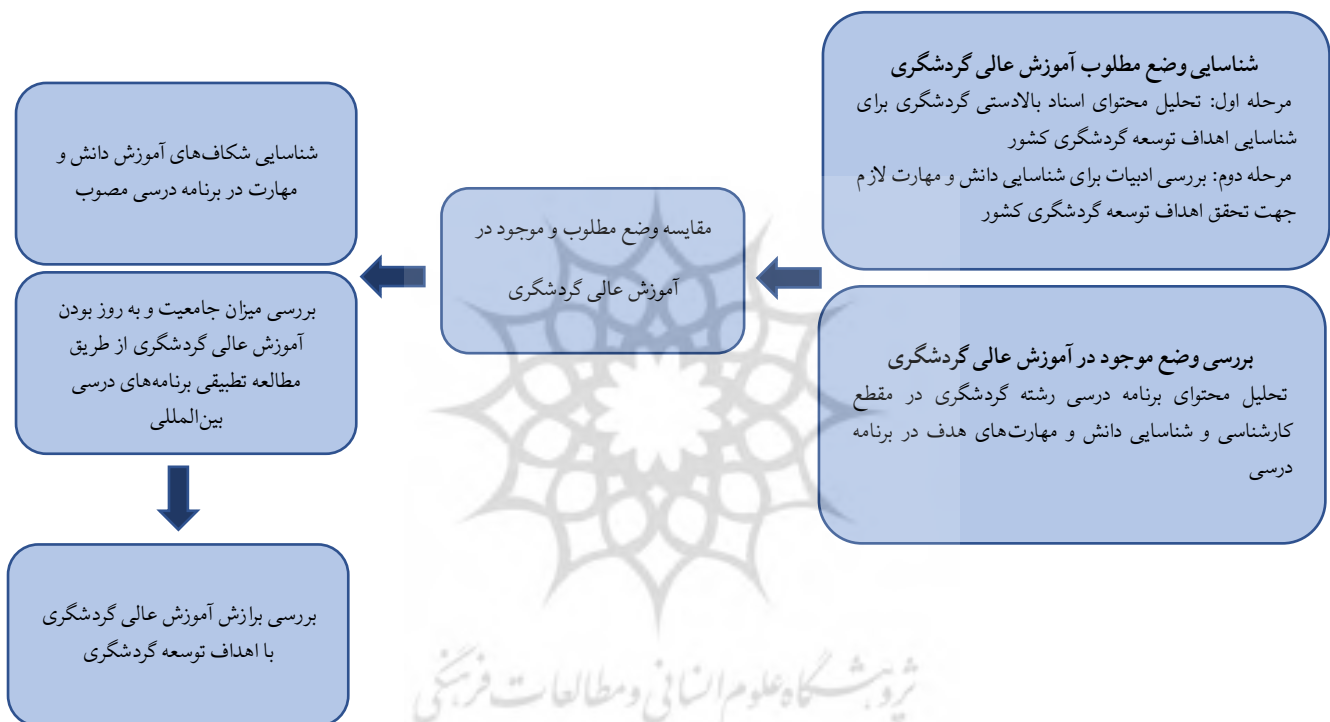
مطالعه آموزش گردشگری در کشور در بیش از دو دهه، مدنظر محققان مختلفی قرار گرفته و تحولات آن در دو بخش آموزش عالی و آموزش حرفه‌ای از سوی ایشان بررسی شده است. میرفخرالدینی (۱۴۰۳) با تأکید بر لزوم تطابق محتوای برنامه‌های درسی رشته گردشگری با نیازهای صنعت، به تحلیل شکاف‌های آموزش عالی مطابق با ماتریس اهمیت - عملکرد پرداخته و شکاف‌های عملکردی متعددی از جمله شکاف‌های مرتبط با توسعه محصول، توانایی درک افراد با فرهنگ‌های مختلف و ارتباطات بازاریابی را شناسایی کرده است. در ورای بررسی عملکرد آموزش عالی در پاسخ‌گویی به بازار، میررحیمی و همکاران (۱۴۰۲) با تمرکز بر چگونگی استفاده از رویکرد توسعه پایدار در طراحی برنامه درسی، به تجویز مدل مطلوب برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی گردشگری را هدف قرار داده‌اند. به باور ایشان مدل مطلوب مشتمل بر مؤلفه‌های خاص در شش حیطه خبرگی، نظرورزان، خبرگی کارآفرینانه، خبرگی طبیعت‌گرایانه، خبرگی استراتژیک‌گرایانه، خبرگی جامعه‌شناسانه و خبرگی انسان‌گرایانه است. ربانی و همکاران (۱۴۰۲) با تمرکز بر بعد کارآفرینی، به تحلیل مشکلات نظام جامعه آموزش گردشگری پرداخته و عدم تطابق بین آموزش‌های آکادمیک و اجرا در حوزه گردشگری، عدم تطابق مجوزهای آموزشی با استانداردهای قابل پذیرش برای گردشگر، نبود نگاه کارآفرین و مهارت‌محور در آموزش گردشگری و بی‌توجهی به آموزش زبان در تطابق با نیاز گردشگران را از جمله مشکلات در آموزش گردشگری در هر دو سطح عالی و حرفه‌ای گزارش کرده‌اند. در پژوهشی دیگر باپیری و همکاران (۱۴۰۰) به آسیب‌شناسی نظام آموزش‌های کوتاه‌مدت گردشگری پرداخته و با تأکید بر دیدگاه ذی‌نفعان این صنعت هفت آسیب اصلی را از جمله مشکلات ساختاری، ضعف‌های مدیریتی، چالش‌های گزینش، و کمبودهای محتوایی شناسایی کرده‌اند. ضیائی و همکاران (۱۳۹۱) با اتخاذ رویکردی کلان، بررسی جایگاه گردشگری در نظام آموزش عالی کشور را هدف قرار داده و به بررسی کیفیت شاخص‌های علمی و یادگیری در نظام آموزش عالی گردشگری پرداخته‌اند. به‌رغم رشد کمی آموزش عالی گردشگری، برای مثال در شاخص تعداد دانشجویان، آموزش عالی در این حوزه از تقارن لازم برخوردار نیست. برای مثال تمرکز بر مدیریت گردشگری و عدم پوشش کلیه بخش‌های بازار به عنوان نقاط ضعف اصلی معرفی شده‌اند. در نهایت، ضیائی (۱۳۸۳) به‌منظور بررسی وضعیت موجود نیروی انسانی گردشگری، مطالعه محدودیت‌های آموزش گردشگری را هدف قرار داده است. به باور وی، میان دوره‌های آموزشی گردشگری و نیازهای آموزشی رده‌های شغلی مختلف هماهنگی و تناسب لازم وجود ندارد.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، غالب مطالعات متمرکز بر بررسی پاسخ‌گویی آموزش عالی گردشگری به نیازهای بازار بوده و تناسب آن برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور از دید پژوهشگران این حوزه مغفول مانده است. به‌رغم آن‌که این مطالعات مضامین ارزشمندی، به‌ویژه در زمینه طراحی برنامه درسی با هدف آماده‌سازی دانش‌آموختگان برای ورود به بازار کار ارائه می‌دهند، اما بررسی همه‌جانبه آموزش عالی گردشگری و ارزیابی ظرفیت آن در تحقق اهداف توسعه بلندمدت گردشگری کشور نیازمند تمرکز بر رابطه میان محتوای برنامه‌های درسی و ابعاد

مختلف این اهداف است؛ بنابراین انتظار می‌رود پژوهش حاضر ضمن پیشگامی در این دست از مطالعات، پیشنهادهای کاربردی‌ای در راستای متناسب‌سازی برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی با اهداف مذکور مطابق با اسناد بالادستی ارائه دهد.

روش پژوهش

مقاله حاضر، بررسی برازش آموزش عالی گردشگری در مقطع کارشناسی با اهداف توسعه گردشگری کشور را هدف قرار داده است. در این راستا، این مقاله یک طرح پژوهش کیفی دارد و تلاش شده است با ترسیم وضعیتی مطلوب برای آموزش عالی گردشگری و بررسی وضع موجود، برانگیزی برنامه‌های درسی مصوب و شکاف‌های آموزش نظری و مهارتی آن به‌منظور تربیت نیروی انسانی لازم برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور شناسایی شود. شکل ۱ فرایند انجام این پژوهش را نمایش می‌دهد.

شکل ۱: فرایند انجام پژوهش (نگارنده)

در انجام این پژوهش، از مطالعه آرشیوی بهره گرفته شده است و در تحلیل داده‌های ثانویه متنی، تحلیل محتوای کیفی به‌منزله روش اصلی به کار رفته است. «تحلیل محتوا یک رویکرد کدگذاری نظام‌مند و مقوله‌بندی^۱ است که با هدف تعیین روندها و الگوهای کلمات متن و ارتباط میان کلمات و ساختار و گفتمان‌های موجود در ارتباطات به کار می‌رود» (Mayring, 2000). در این راستا، تحلیل محتوای کیفی به بررسی زبان به کار رفته در متن با هدف طبقه‌بندی داده‌های موجود در آن می‌پردازد (Weber, 1990). به عبارت دیگر، هدف غایی در تحلیل محتوای کیفی درک پدیده بررسی شده و تولید یا بسط دانش مرتبط با آن است (Hsieh & Shanon, 2005). همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، گام اول، با هدف ترسیم وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری، در دو مرحله طراحی شده است. ابتدا اسناد بالادستی کشور به‌منزله جامعه پژوهش تعریف شده و تلاش شد تا اسناد مرتبط با گردشگری شناسایی شوند. در گردآوری داده‌ها از ابزار بررسی اسناد بهره گرفته شده است. به

1. Categorizing

این منظور، درج واژه گردشگری و سایر مفاهیم مرتبط مانند ایرانگردی و جهانگردی در عنوان و درعین حال اختصاص حداقل یک بند ماده برای اشاره مستقیم به صنعت گردشگری در متن سند به منزله معیار شناسایی اسناد بالادستی مرتبط با گردشگری در نظر گرفته شده است. در نتیجه، تعداد سیزده سند به شرح جدول ۱ احصاء شده است. سپس با بهره گیری از روش تحلیل محتوای کیفی، اهداف توسعه گردشگری تعیین شده در این اسناد شناسایی شدند. به این منظور، دو چرخه کدگذاری شامل کدگذاری باز و محوری انجام شده است. جدول ۲ بخشی از فرایند کدگذاری اسناد بالادستی را نمایش می دهد.

جدول ۱: اسناد بالادستی حوزه گردشگری کشور (یافته های پژوهش)

ردیف	عنوان سند	تعداد
۱	برنامه های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (قانون برنامه اول تا ششم، ۱۳۶۸ - ۱۳۹۶)	۶
۲	سند ملی آمایش سرزمین (۱۳۹۹)	۱
۳	سیاست های کلی اشتغال (۱۳۹۰)	۱
۴	نقشه مهندسی فرهنگی کشور (۱۳۹۲)	۱
۵	قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور (۱۳۹۶)	۱
۶	سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی (۱۳۹۲)	۱
۷	سند راهبردی توسعه گردشگری (۱۳۹۹)	۱
	جمع کل	۱۳

جدول ۲: بخشی از فرایند کدگذاری محتوای اسناد بالادستی گردشگری (یافته های پژوهش)

عنوان سند	محتوای مرتبط	کد باز	کد محوری
قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران	به منظور حفظ آثار و فرهنگ سنتی، قومی، ایلی، ملی و ایجاد جاذبه برای توسعه صنعت گردشگری در کشور، دولت مکلف است نسبت به ایجاد مراکز حفظ آثار و فرهنگ ایلی در شهرستان ها....	توسعه محصول گردشگری قومی	نوآوری و تنوع بخشی به محصولات گردشگری
	محور قرار دادن رشد بهره وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان ها و به کارگیری ظرفیت و قابلیت های متنوع در جغرافیای مزیت های مناطق کشور.	توسعه محصول گردشگری ایلی و عشایری	
سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی	ارتقای گردشگری و آوازه میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران و گسترش گردشگری بوم آورد، اجتماع محور، فرهنگ مبنای، خالق و متنوع در پهنه سرزمین.	استفاده از مزیت های منطقه ای برای ارتقای رقابت پذیری	ارتقای رقابت پذیری مقصدهای گردشگری
سند ملی آمایش سرزمین	استفاده از ظرفیت مشارکت جوامع محلی در ارائه خدمات و تسهیلات به گردشگران.	توسعه گردشگری بوم آورد	نوآوری و تنوع بخشی به محصولات گردشگری
	به منظور حفظ آثار و فرهنگ سنتی، قومی، ایلی، ملی و ایجاد جاذبه برای توسعه صنعت گردشگری در کشور، دولت مکلف است	توسعه گردشگری اجتماع محور	
		تنوع بخشی به گردشگری	

عنوان سند	محتوای مرتبط	کد باز	کد محوری
	نسبت به ایجاد مراکز حفظ آثار و فرهنگ ایلی در شهرستان‌ها....		
سند راهبردی توسعه گردشگری	محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به‌کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور.	مشارکت جامعه محلی در ارائه خدمات و محصولات گردشگری	کارآفرینی و بسط کسب‌وکارهای گردشگری
	ارتقای گردشگری و آوازه میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران و گسترش گردشگری بوم‌آورد، اجتماع‌محور، فرهنگ مبنای خالق و متنوع در پهنه سرزمین.	بسترسازی فعالیت استارت‌آپ‌ها	

به‌منظور بررسی برازش برنامه درسی برای اهداف شناسایی شده برای توسعه گردشگری کشور، لازم بود دانش و مهارت لازم برای تحقق این اهداف به‌منزله وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری شناسایی شوند؛ بنابراین در مرحله دوم این گام، با بررسی ادبیات موجود، دانش و مهارت لازم برای دستیابی به هریک از اهداف بررسی شده قرار گرفته و درنهایت در قالب گروه‌های متعدد دانش و مهارت طبقه‌بندی شده است. در گام دوم با هدف تحلیل وضع موجود، برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورخ ۱۳۹۵/۰۱/۲۳ بررسی شده است. برنامه مذکور در لیست رشته‌های تحصیلی این وزارت به‌عنوان برنامه درسی فعال برای رشته گردشگری معرفی شده و سایر نسخه‌های برنامه درسی برای این رشته منسوخ اعلام شده است. در این گام نیز با تحلیل محتوای کیفی هدف و رئوس مطالب هر درس، دانش و مهارت هدف شناسایی شده است. همانند گام قبلی، با اعمال دو چرخه کدگذاری باز و محوری (جدول ۳) طبقات دانش و مهارت هدف در برنامه درسی مصوب شناسایی شده است.

جدول ۳: بخشی از فرایند کدگذاری برنامه درسی رشته گردشگری مقطع کارشناسی (یافته‌های پژوهش)

عنوان درس	محتوای مرتبط: هدف و رئوس مطالب دروس	کد باز	کد محوری
ارتباطات انسانی در گردشگری	اثربخشی در ارتباطات میان‌فردی در گردشگری و انسان، ارتباط و تفاهم با دیگران	اثربخشی ارتباطات میان‌فردی	آگاهی‌های بین‌فرهنگی ملی و بین‌المللی
ارتباطات میان‌فرهنگی گردشگری در کشورهای اسلامی	بررسی گردشگری به‌عنوان یک رکن ارتباط اجتماعی شناخت روابط بین‌الملل و ارتباطات میان‌فرهنگی	شناخت روابط میان‌فرهنگی	بین‌المللی
برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	آشنایی با مفاهیم رشد و توسعه اقتصادی و معیارهای اندازه‌گیری آن	توسعه اقتصادی گردشگری	سیاست‌گذاری گردشگری
	فرایند برنامه‌ریزی گردشگری	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	

در گام سوم، با مقایسه گروه‌های دانش و مهارت لازم برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور و دانش و مهارت هدف در برنامه درسی مصوب برای رشته گردشگری در مقطع کارشناسی، شکاف‌های بین وضع مطلوب و موجود آموزش عالی گردشگری در این مقطع شناسایی شده است. درعین حال، در بررسی برازش برنامه درسی موجود با اهداف توسعه گردشگری، ضروری است غیر از شکاف‌ها در آموزش دانش و مهارت، وضعیت آموزش در گروه‌هایی که بین وضع مطلوب و موجود مشترک هستند نیز بررسی شوند تا میزان جامعیت و به روز بودن طیف دانش نظری و مهارتی مرتبط با هر گروه بررسی شود. به‌این‌منظور، در گام چهارم پژوهش از مقایسه تطبیقی برنامه‌های درسی رشته گردشگری در مقطع

کارشناسی در سطح جهانی بهره گرفته شده است. به این ترتیب، زمینه شناسایی دروس مرتبط با شکاف های سه گانه مذکور و درعین حال، فرصت مقایسه دروس مرتبط با هریک از گروه های دانش و مهارت هدف در برنامه مصوب با آنچه در سطح جهانی تدریس می شود، فراهم شده است. در این راستا، دانشگاه های برتر در حوزه گردشگری و هتلداری مطابق رتبه بندی QS^۱ (2024) به منزله جامعه هدف برگزیده شده اند و برنامه درسی ۱۰۰ دانشگاه برتر این رتبه بندی احصاء و در نهایت، برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی پانزده دانشگاه اول این فهرست در دوازده کشور دنیا شامل (بدون ترتیب) سوئیس، هنگ کنگ، فرانسه، بریتانیا، هلند، ایتالیا، مالزی، کره جنوبی، استرالیا، ماکائو، ایالات متحده آمریکا و ترکیه بررسی شده است. تحقق اشباع داده در تعیین اندازه نمونه به کار رفته است. با تحلیل محتوای کیفی سرفصل های بین المللی و طبقه بندی دروس براساس دانش و مهارت های هدف در هریک، زمینه شناسایی دروس مرتبط با هریک از گروه های دانش و مهارت فراهم شده است.

به منظور ارتقای اعتبار پژوهش از دو روش بازبینی همکاران^۲ و پایایی درون کد^۳ بهره گرفته شده است.

یافته های پژوهش

وضع مطلوب آموزش عالی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی

در نتیجه تحلیل محتوای کیفی نیزده سند بالادستی حوزه گردشگری کشور، چهار هدف اصلی برای توسعه گردشگری کشور شناسایی شد. این اهداف عبارت اند از: نوآوری و تنوع بخشی به محصولات و خدمات گردشگری، ارتقای رقابت پذیری مقصدهای گردشگری، کارآفرینی و بسط کسب و کارهای گردشگری و توسعه پایدار گردشگری (شکل ۲).

شکل ۲: اهداف توسعه گردشگری کشور در اسناد بالادستی (یافته های پژوهش)

1. The QS World University Rankings is a portfolio of comparative college and university rankings compiled by Quacquarelli Symonds, a higher education analytics firm.

2. Peer Debriefing

3. Intra-coder Reliability

در گام بعدی، با بررسی ادبیات، دانش و مهارت لازم برای دستیابی به اهداف شناسایی شده بررسی شد. در این راستا، برای مثال طراحی محصول، طراحی و مدیریت رویداد، مدیریت بازاریابی و بازاریابی دیجیتال به عنوان دانش و مهارت لازم برای نوآوری و تنوع بخشی محصولات و خدمات گردشگری شناسایی شدند. جدول ۴ نمایشگر دانش و مهارت های شناسایی شده در بررسی ادبیات است. در نهایت، برای ترسیم وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری، دانش و مهارت های شناسایی شده براساس اصل هماهنگی درونی و ناهمگونی بیرونی^۱ حول محور وجوه مشترک طبقه بندی شدند. جدول ۵ بیانگر وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری در راستای تحقق اهداف اسناد بالادستی است.

جدول ۴: دانش و مهارت لازم برای تحقق هریک از اهداف اسناد بالادستی برای حوزه گردشگری کشور (یافته های پژوهش)

منبع	دانش و مهارت مورد نیاز نیروی انسانی برای دستیابی به اهداف	اهداف توسعه گردشگری کشور در اسناد بالادستی
Gronje & Plessis, 2020	طراحی محصول، طراحی و مدیریت رویداد، مدیریت کیفیت خدمات، مدیریت سازمان های گردشگری، بازاریابی، مدیریت و توسعه منابع انسانی، مدیریت مالی، مدیریت کسب و کار، مدیریت بازدیدکننده، مدیریت بحران.	ارتقای رقابت پذیری
Ndou, Mele, Del Vecchio, 2019 OECD, 2006	طراحی محصول، طراحی و مدیریت رویداد، برنامه ریزی استراتژیک، مدیریت کسب و کار، مدیریت کیفیت خدمات، بازاریابی، بازاریابی دیجیتال در گردشگری، آموزش و توسعه منابع انسانی، کارآفرینی، تجارت الکترونیک، دیجیتال سازی.	نوآوری و تنوع بخشی محصولات گردشگری
Chen, Pei, Jeronen, Wang & Xu, 2022 Jamal, Taillon & Dredge, 2011	دانش تخصصی و مهارت در توسعه پایدار گردشگری، شامل دانش و تکنیک های برنامه ریزی، مدیریت و بازاریابی؛ دانش زیست محیطی شامل آگاهی از رابطه انسان و محیط و پیامدهای تصمیم ها و فعالیت های انسانی بر این رابطه؛ دانش اخلاق شامل آگاهی از ارزش ها و مواضع اخلاقی؛ دانش بین فرهنگی شامل آگاهی از تنوع فرهنگی، ارزش ها، اقلیت های فرهنگی و غیره؛ دانش تحلیلی شامل توانایی و مهارت در بهره گیری از تکنیک های مختلف برای شناسایی و حل مسئله و تفکر انتقادی	توسعه پایدار گردشگری
Ndou, Mele, Del Vecchio, 2019	اتخاذ رویکردهای نوین مدیریتی، تعریف و راه اندازی کسب و کارهای نوین در گردشگری، شناسایی فرصت های جدید در بازارها، شناسایی الگوها و روندهای موجود، طراحی و خلق محصول / تجربه جدید گردشگری، طراحی و خلق فرایند جدید تولید محصول / تجربه گردشگری، اتخاذ راهبردهای نوین بازاریابی.	کارآفرینی و بسط کسب و کار گردشگری

جدول ۵: وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری در راستای تحقق اهداف اسناد بالادستی برای حوزه گردشگری کشور (یافته های پژوهش)

طبقات دانش و مهارت مورد نیاز	دانش و مهارت
تصمیم گیری و مدیریت استراتژیک	شناسایی الگوها و روندهای موجود، برنامه ریزی استراتژیک، دانش تحلیلی توسعه پایدار، دانش تخصصی توسعه پایدار گردشگری، مدیریت بحران
آگاهی بین فرهنگی و اخلاقی	دانش بین فرهنگی شامل آگاهی از تنوع فرهنگی، ارزش ها، اقلیت های فرهنگی، دانش اخلاق شامل آگاهی از ارزش ها و مواضع اخلاقی
آگاهی زیست محیطی	دانش زیست محیطی شامل آگاهی از رابطه انسان و محیط و پیامدهای تصمیم ها و فعالیت های انسانی بر این رابطه
طراحی محصول / تجربه گردشگری	طراحی محصول و تجربه گردشگری، طراحی و مدیریت رویداد، طراحی و خلق فرایند جدید تولید محصول / تجربه گردشگری

1 . Internal Homogeneity & External Heterogeneity

رنجبر متعلق / برازش آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه گردشگری کشور

طبقات دانش و مهارت مورد نیاز	دانش و مهارت
مدیریت عملیات گردشگری	مدیریت کیفیت خدمات، دیجیتال سازی عملیات، مدیریت عملیات در زیرسیستم های مختلف گردشگری
اداره کسب و کار گردشگری	مدیریت کسب و کار، تجارت الکترونیک
بازاریابی	شناسایی فرصت های جدید در بازارها، بازاریابی، بازاریابی دیجیتال در گردشگری
مدیریت و بسط منابع انسانی	مدیریت منابع انسانی، آموزش و توسعه منابع انسانی
کارآفرینی	کارآفرینی، اتخاذ رویکردهای نوین مدیریتی، تعریف و راه اندازی کسب و کارهای نوین در گردشگری

وضع موجود آموزش عالی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی

در نتیجه تحلیل محتوای کیفی هدف و رئوس مطالب دروس در برنامه درسی مصوب برای رشته گردشگری در مقطع کارشناسی و اعمال دو چرخه کدگذاری، دانش و مهارت های هدف در این برنامه شناسایی شده و سپس با پیروی از اصل هماهنگی درونی و ناهمگونی بیرونی، حول محور وجوه مشترک در ۱۰ گروه طبقه بندی شدند (جدول ۶). برای مثال آموزش دانش و مهارت مرتبط با «اداره کسب و کارهای گردشگری» در دروس متعددی مانند علم اقتصاد ۱ و ۲، اصول حسابداری ۱ و ۲، اصول برنامه ریزی و مدیریت، رفتار سازمانی، پژوهش عملیاتی، اقتصاد گردشگری و اصول و روش برنامه ریزی مورد هدف قرار گرفته است. به این ترتیب، زمینه مقایسه این گروه ها با طبقات دانش و مهارت های لازم، که در مرحله قبل شناسایی شده بودند، فراهم شده است.

جدول ۶: وضع موجود آموزش عالی رشته گردشگری مقطع کارشناسی: دانش و مهارت های هدف در برنامه درسی مصوب ۱۳۹۵ (یافته های پژوهش)

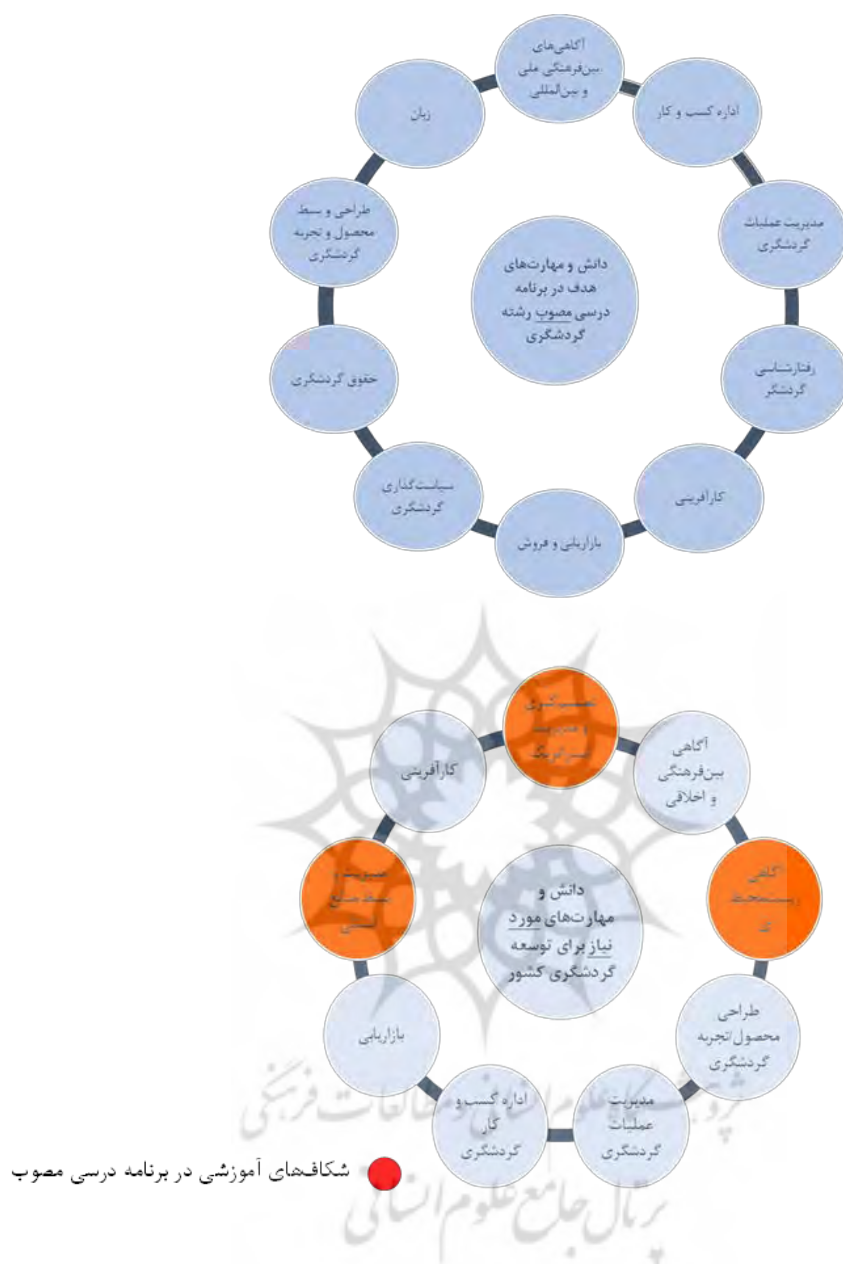
طبقات دانش و مهارت هدف در برنامه درسی مصوب رشته گردشگری مقطع کارشناسی	واحدهای درسی مرتبط با هر طبقه
آگاهی های بین فرهنگی و اخلاقی	ارتباطات انسانی، ارتباطات میان فرهنگی گردشگری کشورهای اسلامی، آداب سفر در اسلام
اداره کسب و کار گردشگری	علم اقتصاد ۱ و ۲، اصول حسابداری ۱ و ۲، اصول برنامه ریزی و مدیریت، رفتار سازمانی، پژوهش عملیاتی، اقتصاد گردشگری، اصول و روش برنامه ریزی
مدیریت عملیات گردشگری	مدیریت و برنامه ریزی فراغت، مدیریت دفاتر خدمات مسافرتی و صدور بلیت، فن راهنمایی در گردشگری، مدیریت و برنامه ریزی سفر
رفتارشناسی گردشگر	مبانی جامعه شناسی، مردم شناسی
کارآفرینی	کارآفرینی در گردشگری
بازاریابی و فروش	مدیریت بازاریابی و تبلیغات گردشگری
سیاست گذاری گردشگری	تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی ایران، برنامه ریزی توسعه گردشگری، مطالعات تطبیقی سیاست های گردشگری، آشنایی با سازمان های مرتبط با گردشگری، گردشگری در الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت
حقوق گردشگری	کلیات حقوق، قوانین و مقررات حقوقی گردشگری
طراحی و بسط محصول و تجربه گردشگری	شناخت صنعت گردشگری، جغرافیای گردشگری، جغرافیای طبیعی و انسانی، گردشگری شهری، گردشگری روستایی، مبانی گردشگری مذهبی، مدیریت گردشگری رویدادها و آیین های فرهنگی، نقشه خوانی و GIS در گردشگری، بوم شناسی ایران، تاریخ هنر ایران، هنر و تمدن اسلامی، تاریخ هنر جهان، آشنایی با موزه ها، اسطوره شناسی، آیین ها و مراسم ایران و جهان، تاریخ فرهنگ، شناخت ملل، شناخت صنایع دستی، باستان شناسی
زبان	واحدهای اصلی و تخصصی زبان انگلیسی، زبان دوم

مقایسه وضع مطلوب و موجود آموزش عالی گردشگری در مقطع کارشناسی

به دنبال ترسیم وضع مطلوب و شناسایی وضع موجود، دانش و مهارت‌های هدف در برنامه مصوب با گروه‌های دانش و مهارت مورد نیاز نیروهای انسانی برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور، مقایسه و شکاف‌های آموزشی در برنامه درسی مصوب شناسایی شدند. همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، سه شکاف آموزشی عبارت‌اند از: دانش و مهارت‌های مرتبط با تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک، آگاهی‌های زیست‌محیطی و مدیریت و بسط منابع انسانی. در عین حال، برخی از گروه‌های دانش و مهارت مورد نیاز مانند اداره کسب‌وکار گردشگری و یا آگاهی بین‌فرهنگی و اخلاقی در برنامه درسی مصوب دیده شده و واحدهای درسی مرتبط در این برنامه تعریف شده‌اند. در گام نهایی پژوهش، شناسایی دروس مرتبط با شکاف‌های سه‌گانه و بررسی جامعیت و به روز بودن دروس مرتبط با گروه‌های موجود، مدنظر قرار گرفت و دروسی که در برنامه‌های درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی در دانشگاه‌های برتر جهان برای آموزش دانش نظری و مهارتی مرتبط با هر گروه تدریس می‌شوند، شناسایی شدند (جدول ۷). برای مثال دروس مدیریت استراتژیک در گردشگری، محیط کسب‌وکار گردشگری، استراتژی‌های بین‌المللی گردشگری و تصمیم‌گیری در کسب‌وکار گردشگری از جمله دروسی هستند که در برنامه‌های درسی بین‌المللی برای آموزش دانش نظری و مهارت‌های مرتبط با تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک به‌منزله یکی از شکاف‌های سه‌گانه شناسایی شده در این پژوهش تدریس می‌شوند. همچنین دانش و مهارت‌های مرتبط با مدیریت عملیات گردشگری که به طور مشخص بر زیرسیستم‌های عملیاتی صنعت گردشگری متمرکز است، از جمله گروه‌های مشترک میان وضع موجود و مطلوب آموزش گردشگری است. جدول ۸ نمایشگر مقایسه جدول ۷ و ۸ است. همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، در برنامه درسی موجود دروس مدیریت دفاتر خدمات مسافرتی و صدور بلیت، فن راهنمایی در گردشگری، مدیریت و برنامه‌ریزی سفر و مدیریت و برنامه‌ریزی برای آموزش این دست از دانش و مهارت‌ها تعریف شده است؛ درحالی‌که جای دروس مرتبط با سایر زیرسیستم‌های کلیدی صنعت گردشگری مانند حمل‌ونقل، خدمات اقامتی و پذیرایی خالی است. دروسی مانند مدیریت ایرلاین و فرودگاه، مدیریت حمل‌ونقل هوایی، مدیریت خدمات اقامتی و پذیرایی، مدیریت عملیات هتلداری بین‌المللی و گاسترونومی در برنامه‌های درسی بین‌المللی به چشم می‌خورند (جدول ۷).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

رنجبر متعلق / برآزش آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه گردشگری کشور

شکل ۳: مقایسه وضع مطلوب و موجود آموزش عالی گردشگری در مقطع کارشناسی و شناسایی شکاف‌های آموزشی در برنامه درسی مصوب (یافته‌های پژوهش)

جدول ۷: دروس مرتبط با هریک از طبقات دانش و مهارت در وضع مطلوب آموزش مقطع کارشناسی گردشگری مطابق با برنامه‌های درسی بین‌المللی (یافته‌های پژوهش)

طبقات دانش و مهارت در وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری (مقطع کارشناسی)	واحدهای درسی مرتبط با هر طبقه در برنامه‌های درسی بین‌المللی مورد مطالعه
تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک	مدیریت استراتژیک در گردشگری، محیط کسب‌وکار گردشگری، تحلیل استراتژیک کسب‌وکارهای گردشگری، استراتژی‌های بین‌المللی گردشگری، تصمیم‌گیری در کسب‌وکار گردشگری، بستر بین‌المللی گردشگری
مدیریت منابع انسانی گردشگری	مدیریت منابع انسانی، قانون کار و استخدام، استخدام و جهانی شدن، مسائل مدیریت منابع انسانی گردشگری
آگاهی‌های زیست‌محیطی و توسعه پایدار گردشگری	توسعه پایدار گردشگری و مسئولیت اجتماعی، مقاصد پایدار گردشگری، پایداری زیست‌محیطی در کسب‌وکارهای گردشگری، تأثیرات گردشگری و توسعه پایدار
آگاهی‌های بین‌فرهنگی و اخلاقی	تنوع فرهنگی در سازمان، اخلاق در کسب‌وکار، مدیریت بین‌فرهنگی، ارتباطات بین‌فرهنگی در گردشگری
طراحی محصول/تجربه گردشگری	شناخت صنعت گردشگری، جغرافیای گردشگری، طراحی و توسعه محصول گردشگری، نوآوری و فرایندهای نوین طراحی محصول گردشگری، طراحی تجربه گردشگری، مدیریت رویداد، مدیریت رویدادهای تجاری و نمایشگاه، مدیریت رویدادهای ورزشی
مدیریت عملیات گردشگری	مدیریت عملیات خدمات، مدیریت کیفیت خدمات، مدیریت جاذبه‌ها، مدیریت ایرلاین و فرودگاه، مدیریت حمل و نقل هوایی، مدیریت خدمات اقامتی و پذیرایی، مدیریت عملیات هتلداری بین‌المللی، گاسترونومی، مدیریت دفاتر خدمات مسافرتی، تورگردانی، فن راهنمایی، مدیریت مقصد
حقوق گردشگری	قوانین گردشگری، حقوق تجارت
سیاست‌گذاری گردشگری	سیاست بین‌الملل، جغرافیای سیاسی، خط‌مشی‌های توسعه گردشگری، توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری، ساختارهای سیاسی ملی، مدیریت دولتی و بازار گردشگری
کارآفرینی	راه‌اندازی استارت‌آپ در گردشگری، کسب‌وکار بین‌المللی و کارآفرینی، کارآفرینی در گردشگری
اداره کسب‌وکار گردشگری	حسابداری، حسابداری مدیریت، اقتصاد خرد و کلان، اقتصاد گردشگری، مدیریت مالی در گردشگری، فرهنگ سازمانی، مدیریت کسب‌وکار گردشگری، روابط عمومی، مبانی کسب‌وکار دیجیتال، سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت، سازمان‌های هوشمند
بازاریابی و فروش	بازاریابی خدمات، بازاریابی دیجیتال در گردشگری، بازاریابی استراتژیک مقصد و برندینگ در گردشگری، رفتار مصرف‌کننده در گردشگری، مدیریت روابط مشتری در بازاریابی دیجیتال در گردشگری، ارتباطات بازاریابی، مدیریت برند، استراتژی‌های تبلیغات
رفتارشناسی گردشگر	جامعه‌شناسی در گردشگری، مبانی روان‌شناسی در گردشگری، رفتار گردشگر
زبان	دروس آموزش دانش و مهارت‌های چهارگانه زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها به‌منزله زبان دوم از سطوح مقدماتی تا پیشرفته

رنجبر متعلق / برازش آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه گردشگری کشور

جدول ۸: مقایسه دروس مرتبط با هر یک از طبقات شناسایی شده در وضع مطلوب با دروس برنامه درسی مصوب مقطع کارشناسی در کشور و دانشگاه‌های بین‌المللی مورد مطالعه (یافته‌های پژوهش)

طبقات دانش و مهارت در وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری	واحدهای درسی مرتبط با هر طبقه در برنامه‌های درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی در دانشگاه‌های بین‌المللی مورد مطالعه	واحدهای درسی مرتبط با هر طبقه در برنامه درسی موجود برای رشته گردشگری در مقطع کارشناسی
تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک	مدیریت استراتژیک در گردشگری، محیط کسب‌وکار گردشگری، تحلیل استراتژیک کسب‌وکارهای گردشگری، استراتژی‌های بین‌المللی گردشگری، تصمیم‌گیری در کسب‌وکار گردشگری، بستر بین‌المللی گردشگری	-
مدیریت منابع انسانی گردشگری	مدیریت منابع انسانی، قانون کار و استخدام، استخدام و جهانی شدن، مسائل مدیریت منابع انسانی گردشگری	-
آگاهی‌های زیست محیطی و توسعه پایدار گردشگری	توسعه پایدار گردشگری و مسئولیت اجتماعی، مقاصد پایدار گردشگری، پایداری زیست محیطی در کسب‌وکارهای گردشگری، تأثیرات گردشگری و توسعه پایدار	-
آگاهی‌های بین فرهنگی و اخلاقی	تنوع فرهنگی در سازمان، اخلاق در کسب‌وکار، مدیریت بین فرهنگی، ارتباطات بین فرهنگی در گردشگری	ارتباطات انسانی، ارتباطات میان فرهنگی گردشگری کشورهای اسلامی، آداب سفر در اسلام
طراحی محصول/ تجربه گردشگری	شناخت صنعت گردشگری، جغرافیای گردشگری، طراحی و توسعه محصول گردشگری، نوآوری و فرایندهای نوین طراحی محصول گردشگری، طراحی تجربه گردشگری، مدیریت رویداد، مدیریت رویدادهای تجاری و نمایشگاه، مدیریت رویدادهای ورزشی	شناخت صنعت گردشگری، جغرافیای گردشگری، جغرافیای گردشگری، روستایی، مبانای گردشگری مذهبی، مدیریت گردشگری رویدادها و آیین‌های فرهنگی، نقشه‌خوانی و GIS در گردشگری، بوم شناسی ایران، تاریخ هنر ایران، هنر و تمدن اسلامی، تاریخ هنر جهان، آشنایی با موزه‌ها، اسطوره‌شناسی، آیین‌ها و مراسم ایران و جهان، تاریخ فرهنگ، شناخت ملل، شناخت صنایع دستی، باستان‌شناسی
مدیریت عملیات گردشگری	مدیریت عملیات خدمات، مدیریت کیفیت خدمات، مدیریت جاذبه‌ها، مدیریت ایرلاین و فرودگاه، مدیریت حمل و نقل هوایی، مدیریت خدمات اقامتی و پذیرایی، مدیریت عملیات هتلداری بین‌المللی، گاسترونومی، مدیریت دفاتر خدمات مسافرتی، تورگردانی، فن راهنمایی، مدیریت مقصد	مدیریت و برنامه‌ریزی فراغت، مدیریت دفاتر خدمات مسافرتی و صدور بلیت، فن راهنمایی در گردشگری، مدیریت و برنامه‌ریزی سفر
حقوق گردشگری	قوانین گردشگری، حقوق تجارت	کلیات حقوق، قوانین و مقررات حقوقی گردشگری
سیاست‌گذاری گردشگری	سیاست بین‌الملل، جغرافیای سیاسی، خط‌مشی‌های توسعه گردشگری، توسعه و برنامه‌ریزی گردشگری، ساختارهای سیاسی ملی، مدیریت دولتی و بازار گردشگری	تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی ایران، برنامه‌ریزی توسعه گردشگری، مطالعات تطبیقی سیاست‌های گردشگری، آشنایی با سازمان‌های مرتبط با گردشگری، گردشگری در الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت
کارآفرینی	راه‌اندازی استارت‌آپ در گردشگری، کسب‌وکار بین‌المللی و کارآفرینی، کارآفرینی در گردشگری	کارآفرینی در گردشگری
اداره کسب‌وکار گردشگری	حسابداری، حسابداری مدیریت، اقتصاد خرد و کلان، اقتصاد گردشگری، مدیریت مالی در گردشگری، فرهنگ سازمانی، مدیریت	علم اقتصاد ۱ و ۲، اصول حسابداری ۱ و ۲، اصول برنامه‌ریزی و مدیریت، رفتار سازمانی، پژوهش عملیاتی، اقتصاد گردشگری، اصول و روش برنامه‌ریزی

طبقات دانش و مهارت در وضع مطلوب آموزش عالی گردشگری	واحدهای درسی مرتبط با هر طبقه در برنامه‌های درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی در دانشگاه‌های بین‌المللی مورد مطالعه	واحدهای درسی مرتبط با هر طبقه در برنامه درسی موجود برای رشته گردشگری در مقطع کارشناسی
	کسب‌وکار گردشگری، روابط عمومی، مبانی کسب‌وکار دیجیتال، سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت، سازمان‌های هوشمند	
بازاریابی و فروش	بازاریابی خدمات، بازاریابی دیجیتال در گردشگری، بازاریابی استراتژیک مقصد و برندینگ در گردشگری، رفتار مصرف‌کننده در گردشگری، مدیریت روابط مشتری در بازاریابی دیجیتال در گردشگری، ارتباطات بازاریابی، مدیریت برند، استراتژی‌های تبلیغات	مدیریت بازاریابی و تبلیغات گردشگری
رفتارشناسی گردشگر	جامعه‌شناسی در گردشگری، مبانی روان‌شناسی در گردشگری، رفتار گردشگر	مبانی جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی
زبان	دروس آموزش دانش و مهارت‌های چهارگانه زبان انگلیسی و سایر زبان‌ها به عنوان زبان دوم از سطوح مقدماتی تا پیشرفته	واحدهای اصلی و تخصصی زبان انگلیسی، زبان دوم

نتیجه‌گیری

آموزش و تربیت نیروهای انسانی مجهز به دانش نظری و مهارت عملی لازم برای پاسخ‌گویی به نیازهای صنعت گردشگری کشور از یک سو و آماده‌سازی ایشان در مسیر تحقق اهداف توسعه بلندمدت آن از سوی دیگر را می‌توان مهم‌ترین رسالت آموزش عالی گردشگری کشور در نظر گرفت. پژوهش حاضر با تأکید بر رکن دوم، بررسی برآزش آموزش عالی گردشگری در مقطع کارشناسی با اهداف توسعه گردشگری در اسناد بالادستی کشور را هدف قرار داد. در نتیجه این پژوهش، سه شکاف آموزشی شامل دانش و مهارت‌های مرتبط با تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک، آگاهی‌های زیست‌محیطی و مدیریت و بسط منابع انسانی شناسایی شد. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که نه تنها دروس مشخصی با هدف آموزش دانش و مهارت‌های مذکور تعریف نشده است، بلکه تحلیل محتوای کیفی رؤس مطالب دروس موجود از بی‌توجهی به این گروه مهم از دانش و مهارت‌های لازم برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور حکایت دارد. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده شد، سه شکاف شناسایی شده در برگرفته دانش و مهارت‌هایی است که برای تحقق هر چهار هدف شناسایی شده برای صنعت گردشگری (شکل ۲) نقش حیاتی دارند. دانش‌آموختگان رشته گردشگری در مقطع کارشناسی، برای احراز شغل‌های مختلف در سطوح عملیاتی، کارشناسی و سرپرستی در حوزه‌های متعدد مدیریت توسعه گردشگری کشور و زیرسیستم‌های متنوع عملکردی این صنعت تربیت می‌شوند؛ بنابراین برای مثال آشنانیدن دانشجویان با دانش و مهارت‌های مرتبط با شناسایی الگوها و روندهای موجود در صنعت گردشگری و تحلیل محیط بر توان ایشان در اخذ و اجرای تصمیم‌ها و برنامه‌های مرتبط با طراحی انواع محصولات و خدمات گردشگری، تعریف و راه‌اندازی کسب‌وکارهای نوین و شناسایی و حل مسئله تأثیرات بازدارنده خواهد داشت. این درحالی است که آموزش دانش و مهارت‌های تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک به‌منزله یکی از ارکان اصلی برنامه‌های درسی رشته گردشگری در سطح جهانی تعریف شده و دروس متعددی مانند مدیریت استراتژیک در گردشگری، محیط کسب‌وکار گردشگری، تحلیل استراتژیک کسب‌وکارهای گردشگری، استراتژی‌های بین‌المللی گردشگری، تصمیم‌گیری در کسب‌وکار گردشگری، بستر بین‌المللی گردشگری در همه برنامه‌های درسی بررسی شده در این پژوهش تعریف شده است. علاوه بر شناسایی شکاف‌ها در آموزش عالی گردشگری، بررسی جامعیت و به‌روز بودن برنامه درسی در گروه‌های مشترک میان وضع موجود و مطلوب آموزش، از دیگر اهداف پژوهش حاضر بود. یافته‌ها بیانگر آن است که برنامه مصوب دربرگیرنده طیفی از دانش و مهارت‌های ضروری برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور است که از آن جمله می‌توان به اداره کسب‌وکار گردشگری، مدیریت عملیات یا بازاریابی و فروش اشاره کرد. با این حال، در نتیجه مقایسه این برنامه درسی با نمونه‌های بین‌المللی می‌توان گفت دروس در نظر گرفته شده برای دانش و مهارت‌های فوق از جامعیت کافی

برخوردار نیست. یکی از ارکان اساسی در تعریف دروس رشته گردشگری در مقطع کارشناسی، در نظر گرفتن زیرسیستم‌های عملیاتی گردشگری به‌منزله صنعتی بین‌بخشی است. این درحالی است که درسی مرتبط با زیرسیستم‌های اصلی مانند اقامتگاه‌ها و خدمات پذیرایی یا حمل‌ونقل در برنامه درسی مصوب تعریف نشده است. فعالیت در زیرسیستم‌های عملیاتی گردشگری از فرصت‌های اصلی شغلی برای دانش‌آموختگان مقطع کارشناسی در نظر گرفته می‌شود. از سویی دیگر، کارکرد صحیح و هماهنگ این زیرسیستم‌ها از پیش‌نیازهای اصلی تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور برای مثال نوآوری و تنوع‌بخشی محصولات و خدمات گردشگری و ارتقای رقابت‌پذیری است. ضعف در آموزش دانش و مهارت لازم برای فعالیت دانش‌آموختگان رشته گردشگری در زیرسیستم‌های مختلف، تأثیرات محدودکننده‌ای در عملکرد نیروهای انسانی و در نتیجه عملکرد نهایی این بخش‌ها در تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور داشته باشد.

به روز نبودن محتوای دروس موجود از دیگر نقاط ضعف‌های شناسایی شده برای گروه‌های دانش و مهارت مشترک میان وضع موجود و مطلوب گردشگری است. برای مثال نتیجه تحلیل محتوای رئوس مطالب دروس مرتبط با بازاریابی و فروش، کارآفرینی و اداره کسب‌وکارهای گردشگری نمایشگر ارائه دانش و مهارت‌های مرتبط سنتی است و جای خالی دانش و مهارت‌های متناسب با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در هر سه گروه فوق در برنامه درسی این رشته احساس می‌شود. درحالی‌که در برنامه‌های درسی بین‌المللی طیف گسترده‌ای از دروس مانند راه‌اندازی استارت‌آپ در گردشگری، مبانی کسب‌وکار دیجیتال، سازمان‌های هوشمند و بازاریابی دیجیتال در گردشگری به چشم می‌خورد. با توجه به گذشت بیش از هشت سال از تصویب نسخه موجود برنامه درسی رشته گردشگری، این امر طبیعی است. این خود بازننگری و به‌روزرسانی برنامه موجود را به یک ضرورت تبدیل می‌کند. به هر صورت، تعریف دروس بومی متناسب با بستر ایرانی - اسلامی کشور را می‌توان یکی از معیارهای اصلی در طراحی برنامه درسی در نظر گرفت که در برنامه درسی موجود رعایت شده است. برای تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور، نیازمند نیروهای انسانی هستیم که علاوه بر دانش روز و مهارت‌های عملیاتی مرتبط با فعالیت در دنیای کنونی گردشگری، توانایی متناسب‌سازی و به کارگیری آن دانش و مهارت در بستر گردشگری کشور را نیز داشته باشند. شناخت توانمندی‌ها، ظرفیت‌ها و ویژگی‌های گردشگری کشور، که در دروسی مانند بوم‌شناسی ایران، تاریخ هنر ایران، هنر و تمدن اسلامی، ارتباطات میان‌فرهنگی گردشگری کشورهای اسلامی و گردشگری در الگوی ایرانی - اسلامی مدنظر قرار گرفته است، نمونه‌ای گویاست. با توجه به مطالب مذکور، می‌توان این‌طور نتیجه گرفت که برنامه درسی مصوب رشته گردشگری در مقطع کارشناسی از برازش کافی با اهداف توسعه گردشگری کشور مطابق با اسناد بالادستی برخوردار نیست. به‌رغم آن‌که این برنامه درسی طیفی از دانش نظری و مهارت لازم برای پیشبرد اهداف توسعه این صنعت را ارائه می‌دهد؛ اما با توجه به شکاف‌های آموزش دانش و مهارت شناسایی شده و درعین حال، نقاط ضعف در آموزش جامع و به‌روز مطابق با استانداردهای جهانی در گروه‌های مشترک میان وضع موجود و مطلوب آموزش عالی گردشگری کشور، ظرفیت کافی را برای تربیت نیروهای انسانی کارآمد و ماهر برای تحقق اهداف مذکور ندارد؛ بنابراین پژوهش حاضر بر لزوم بازننگری محتوای برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی به‌منزله یکی از اولویت‌های بهبود آموزش عالی گردشگری دلالت دارد. در این راستا، پیشنهادهای زیر مفید به نظر می‌رسند:

۱. تعریف دروس مرتبط با دانش و مهارت‌های اصلی در شکاف‌های سه‌گانه تصمیم‌گیری و مدیریت استراتژیک، آگاهی‌های زیست‌محیطی و مدیریت و بسط منابع انسانی؛

۲. بسط دایره دانش و مهارت‌های مرتبط با عملیات زیرسیستم‌های گردشگری و اضافه کردن دروس مرتبط با زیرسیستم‌هایی که در برنامه موجود مغفول مانده‌اند؛ مانند اقامتگاه‌ها، خدمات پذیرایی و حمل‌ونقل؛

۳. به‌روزرسانی محتوای دروس موجود همگام با تغییر و تحولات دانش روز گردشگری و پیشرفت فناوری‌های نوین. نتایج پژوهش حاضر در کنار یافته‌های مطالعات پیشین درخصوص پاسخ‌گویی آموزش عالی گردشگری به نیازهای صنعت، تصویر کامل‌تری از وضعیت موجود آموزش و نقش آن در توسعه گردشگری کشور ارائه می‌دهد؛ به‌طوری‌که تأکید بر تقویت مهارت‌های فروش و بازاریابی و طراحی تجربه خلاق گردشگری در مطالعاتی مانند میرفخرالدینی (۱۴۰۳) نیز دیده می‌شود. باین‌حال، وجه ممیزه پژوهش حاضر

از ادبیات موجود، تغییر سطح مطالعه از صنعت به مدیریت کلان گردشگری و تمرکز آن بر آموزش دانش و مهارت‌های ضروری در مسیر تحقق اهداف توسعه گردشگری کشور است؛ به طوری که مقاله حاضر زمینه بررسی پیوند آموزش عالی گردشگری کشور را با برنامه‌ریزی‌های کلان صنعت فراهم کرده و ضمن توجه به رقابت‌پذیری آموزش عالی گردشگری کشور با برنامه‌های درسی بین‌المللی، متناسب‌سازی آن با اهداف تعریف شده برای توسعه گردشگری کشور را در نظر دارد. در نهایت گفتنی است که پژوهش حاضر در بررسی برآزش آموزش عالی گردشگری با اهداف توسعه آن، بر مقطع کارشناسی تمرکز داشته و به این منظور، برنامه درسی مصوب برای رشته گردشگری در این مقطع را بررسی کرده است؛ بنابراین پژوهش‌های بیشتر با تأکید بر برنامه‌های درسی مقاطع تحصیلات تکمیلی مانند مدیریت جهانگردی در مقطع کارشناسی ارشد با تأکید بر تربیت و پرورش پژوهشگران و کارشناسان ارشدی که از ظرفیت فعالیت در نقش‌های مدیریتی در سطوح میانی برخوردار باشند و همچنین سایر رشته‌های مرتبط با گردشگری که تحت عناوینی مانند کارشناسی حرفه‌ای مدیریت گردشگری، به تصویب رسیده و در دانشگاه‌های مختلف کشور تدریس می‌شوند، می‌توانند زمینه بررسی همه‌جانبه آموزش عالی گردشگری کشور را فراهم آورند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

Faranak Ranjbar Motalegh

 <https://orcid.org/0000-0001-9070-720X>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

بایپری، جعفر، شفیعی، زاهد، محمدیان محمودجیق، نسیم، سلطانی هوراند، امین و حاجی احمدی فرمهنی، ترانه (۱۴۰۰). آسیب‌شناسی نظام آموزش‌های کوتاه‌مدت گردشگری ایران از رویکرد ذی‌نفعان. گردشگری و توسعه، ۱۰(۴)، ۷۳-۸۸.
<https://doi.org/10.22034/jtd.2020.237797.2070>
شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۷۵). برنامه درسی رشته مدیریت جهانگردی. <https://www.msrt.ir/fa/grid/>.
حاجی‌تبار فیروزجایی، محسن، میرعرب رضی، رضا، رنجبر، حمیدرضا، و زال، محمدحسن (۱۳۹۸). ارزیابی کیفیت برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد گردشگری گرایش برنامه‌ریزی توسعه از دیدگاه ذی‌نفعان. مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱۰(۲۰)، ۱۶۱-۱۸۵.

لینک

ربانی، راضیه، محمودزاده، سید مجتبی، قادری، اسماعیل و یآوری گهر، فاطمه (۱۴۰۲). تحلیل مشکلات فرایند نظام جامع آموزش گردشگری ایران با تأکید بر رویکرد کارآفرینی. مدیریت کسب‌وکارهای بین‌المللی، ۱۶(۱)، ۱۴۱-۱۵۹.

<https://doi.org/10.22034/jiba.2022.53002.1931>

رنجبر متعلق، فرانک، واعظی، رضا، ضیائی، محمود و حسین پور، داود (۱۴۰۰). دستورگذاری مسائل گردشگری در فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی ایران. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۶(۵۵)، ۱۱-۴۰. <https://doi.org/10.22054/tms.2021.59392.2513>

صوفی، لطیف و دیلمی، سعید (۱۴۰۱). نقش آموزش کارآفرینی، خودکارآمدی و هنجارهای ذهنی بر قصد کارآفرینی در صنعت گردشگری (مورد مطالعه: بررسی دیدگاه دانشجویان دانشکده گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ). گردشگری و اوقات فراغت، ۷(۱۳)، ۵۱-۶۵.

<https://doi.org/10.22133/tlj.2022.343597.1047>

ضیائی، محمود، سعیدی، علی اصغر و تراب احمدی، مژگان (۱۳۹۱). جایگاه گردشگری در نظام آموزش عالی ایران. مطالعات مدیریت گردشگری، ۷(۱۷)، ۶۱-۸۶. لینک

ضیایی، محمود (۱۳۸۳). وضعیت نیروی انسانی و آموزش در بخش گردشگری (با تأکید بر استان تهران). مطالعات مدیریت گردشگری، ۲(۶)، ۱۹-۳۷. لینک

طلایی شکری، شهاب و شفیعا، سعید (۱۴۰۲). بررسی تحلیلی سند راهبردی توسعه گردشگری: تطبیق با اسناد بالادستی و دیدگاه‌های خبرگان. گردشگری و توسعه، ۱۲(۳)، ۷۷-۹۸. <https://doi.org/10.22034/jtd.2022.302645.2437>

علیپور حافظی، مهدی (۱۴۰۳). انتظارات اسناد بالادستی از نظام آموزش عالی کشور. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۳۰(۲)، ۱-۱۵. <https://doi.org/10.61838/KMAN.IRPHE.30.2.1>

مهرعلی‌زاده، یداله (۱۳۹۶). گردشگری و آموزش عالی ایران: تعامل یا تقابل. آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۵(۳)، ۳۹-۵۲. لینک
میرفخرالدینی، فائزه السادات (۱۴۰۴). تحلیل شکاف‌های مرتبط به آموزش عالی در صنعت گردشگری ایران. مطالعات مدیریت گردشگری، ۲۰(۶۹). <https://doi.org/10.22054/tms.2024.79500.2933>

میررحیمی، مهدیه السادات، صمدی، پروین و احمدی، پروین (۱۴۰۲). سرسپردگی توسعه پایدار در برنامه درسی گردشگری آموزش عالی. مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام های آموزشی، ۱۶(۱)، ۱۴۹-۱۷۲. <https://doi.org/10.48308/mpes.2023.102933>

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۹۵). برنامه درسی رشته گردشگری در مقطع کارشناسی. <https://www.msrt.ir/fa/grid/>

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۳۷۵). برنامه درسی رشته مدیریت جهانگردی. <https://www.msrt.ir/fa/grid/>

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (بی‌تا). قابل دسترسی در: <https://www.msrt.ir/fa/grid/283>

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی (بی‌تا). سند راهبردی توسعه گردشگری کشور. وبگاه مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی.

<https://rc.majlis.ir/fa/report/download/1742207>

Airey, D. (2006). Tourism education: Life begins at 40. *Teoros*, 27(1), 27-32. [Link](#)

- Airey, D. (2020). Education for tourism: A perspective article. *TOURISM REVIEW*, 76(1), 260-262. <https://doi.org/10.1108/TR-02-2019-0074>
- Airey, D., Tribe, J., Benckendorff, P., & Xiao, H. (2015). The managerial gaze: The long tail of tourism education and research. *Journal of Travel Research*, 36(2), 191-221. <https://doi.org/10.1177/0047287514522877>
- Ayikouru, M., Tribe, J., & Airey, D. (2009). Reading tourism education: Neoliberalism unveiled. *Annals of Tourism Research*, 36(2), 191-221. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2008.11.001>
- Chen, M., Pei, T., Jeronen, E., Wang, Z., & Xu, L. (2022). Teaching and learning methods for promoting sustainability in tourism education. *Sustainability*, 14(21), 14592. <https://doi.org/10.3390/su142114592>
- Della Lucia, M., Dimanche, F., Giudici, E., et al. (2021). Enhancing tourism education: The contribution of humanistic management. *Humanist Management Journal*, 6, 429-449. <https://doi.org/10.1007/s41463-021-00111-3>
- Dredge, D., Schott, C., Daniele, R., Caton, K., Edelheim, J., & Munar, A. M. (2015). The tourism education futures initiative. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 26(2), 340-346. <https://doi.org/10.1080/13032917.2014.930773>
- Engwall, L., & Westney, D. E. (2024). The higher education industry: Diffusion and challenges of universities. In L. Engwall (Ed.), *The Oxford handbook of industry dynamics* (p. 10.1093/oxfordhb/9780190933463.013.32). Oxford University Press.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde "program" geliştirme*. Edge Akademi.
- Eusébio, C., Alves, J. P., Rosa, M. J., & Teixeira, L. (2022). Are higher education institutions preparing future tourism professionals for tourism for all? An overview from Portuguese higher education tourism programmes. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 31, 100395. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2022.100395>
- Ferreras-Garcia, R., Sales-Zaguirre, J., & Serradell-López, E. (2020). Competences in higher education tourism internships. *Education Training*, 62(1), 64-80. <https://doi.org/10.1108/ET-04-2019-0074>
- Gronjé, D. F., & Plessis, E. D. (2020). A review on tourism destination competitiveness. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 256-265. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.06.012>
- Hong, J. S., Hsiao, H. L., Liu, C. H., Chou, S. F., & Chung, Y. C. (2021). Learning innovative entrepreneurship: Developing an influential curriculum for undergraduate hospitality student. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 29, 100289. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2020.100289>
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>

- Hsu, C. H. C., Xiao, H., & Chen, N. (2017). Hospitality and tourism education research from 2005 to 2014: "Is the past a prologue to the future?". *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(1), 141-160. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-09-2015-0450>
- Jamal, T., Taillon, J., & Dredge, D. (2011). Sustainable tourism pedagogy and academic-community collaboration: A progressive service-learning approach. *Tourism and Hospitality Research*, 11(2), 133-147. <https://doi.org/10.1057/thr.2011>
- Kırlar-Can, B., Ertaş, M., & Kozak, M. (2021). Understanding the philosophy of tourism education: A perspective study in Turkey. *International Journal of Tourism Research*, 23(6), 1112-1125. <https://doi.org/10.1002/jtr.2472>
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 1(2), 1-7. [Link](#)
- Ndou, V., Mele, G., & Vecchio, P. D. (2019). Entrepreneurship education in tourism: An investigation among European Universities. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 25, 100175. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2018.10.003>
- OECD. (2006). *Innovation and growth in tourism*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2006/06/innovation-and-growth-in-tourism_g1gh709c/9789264025028-en.pdf
- Parvin, M. (2018). Higher education: A path way for inclusive growth and sustainable development in India. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 5(5), 472-477. [Link](#)
- Sims, E. K., & Kalıpcı, M. B. (2023). A bibliometric study on higher tourism education and curriculum. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 33, 100442. <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2023.100442>
- Sarkodie, N. A., & Adom, K. (2015). Bridging the gap between hospitality/tourism education and hospitality/tourism industry in Ghana. *International Journal of Research in Humanities and Social Studies*, 2(7), 114-120. [Link](#)
- Shahjahan, R. A., Estera, A. L., Surla, K. L., & Edwards, K. T. (2021). Decolonizing curriculum and pedagogy: A comparative review across disciplines and global higher education contexts. *Review of Educational Research*. <https://doi.org/10.3102/003465432>
- Shahjahan, R. A., Estera, A. L., Surla, K. L., & Edwards, K. T. (2021). "Decolonizing" curriculum and pedagogy: A comparative review across disciplines and global higher education contexts. *Review of Educational Research*. <https://doi.org/10.3102/003465432>

- Sima, V., Gheorghe, I. G., Subić, J., & Nancu,. (2020). Influences of the Industry 4.0 Revolution on the Human Capital Development and Consumer Behavior: A Systematic Review. *Sustainability*, 12(10), 4035. <https://doi.org/10.3390/su12104035>
- Variş, F. (1994). *Eğitim bilimlerine giriş*. Konya: Atlas kitabevi.
- Weber, R. P. (1990). *Basic content analysis*. Beverly Hills, CA: Sage.

In Persian

- Alipour Hafezi, M. (2024). Expectations of upstream documents from the higher education system. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 30(2), 1-15. <https://doi.org/10.61838/KMAN.IRPHE.30.2.1>.
- Bapiri, J., shafiei, Z., Mohammadian Mahmoudjigh, N., Soltani Horand, A., & Hajiahmadi Farmahini, T. (2021). A pathological study of short-term education program in Iran from stakeholder perspective. *Journal of Tourism and Development*, 10(4), 73-88. <https://doi.org/10.22034/jtd.2020.237797.2070>
- Hajitabar firouzjaee, M., Ranjbar, H., & Zal, M. (2020). Evaluation of the quality of the curriculum of the master's degree in tourism the trend of development planning from the perspective of stakeholders. *Journal of higher education curriculum studies*, 10(20), 161-185. [Link](#)
- Mehralizadeh, Y. (2017). Tourism and Iran's Higher Education: Interaction or Confrontation. *Journals of Environmental Education and Sustainable Development*, 5(3), 39-52. [Link](#)
- Ministry of Science, Research and Technology (2016), bachelor's degree curriculum for tourism. <https://www.msrt.ir/fa/grid/>.
- Ministry of Science, Research and Technology (1996). Curriculum of Tourism Management. <https://www.msrt.ir/fa/grid/>.
- Ministry of Science, Research and Technology (ND). <https://www.msrt.ir/fa/grid/283>.
- Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts, Strategic Document for the Development of Tourism in the Country. Islamic Council Research Center. <https://rc.majlis.ir/fa/report/download/1742207>.
- Mirfakhreddini, F. S. (2025). Analyzing Gaps related to Higher Education in Iran's Tourism Industry. *Tourism Management Studies*. 20 (69) <https://doi.org/10.22054/tms.2024.79500.2933>.
- Mirrahimi, M. S., Samadi, P., & Ahmadi, P. (2023). Commitment to Sustainable Development in Higher Education Tourism Curriculum. *Journal of Management and Planning In Educational System*, 16(1), 149-172. <https://doi.org/10.48308/mpes.2023.102933>.
- Ranjbar Motalegh, F., Vaezi, R., Ziaee, M., & Hoseinpour, D. (2021). Tourism Issues on Iran's Public Policy Agenda. *Tourism Management Studies*, 16(55), 11-40. <https://doi.org/10.22054/tms.2021.59392.2513>.

- Rabani, R., Mahmoudzadeh, S. M., Ghaderi, E., & Yavarigohar, F. (2023). Analyzing the Problems of the Process of Comprehensive Tourism Education System in Iran with Emphasis on Entrepreneurship Approach. *Journal of International Business Administration*, 6(1), 141-159. <https://doi.org/10.22034/jiba.2022.53002.1931>.
- Soofi, L., & Daylami, S. (2022). The Role of Entrepreneurship Education, Self-Efficacy, and Mental Norms on Entrepreneurship Intention in the Tourism Industry (Case Study: A Survey of Students' Perspectives of the Faculty of Tourism, University of Science and Culture). *Tourism and Leisure Time*, 7(13), 51-65. <https://doi.org/10.22133/tlj.2022.343597.1047>.
- Talaie, S., & Shafia, S. (2023). Analytical review of the Strategic Document for Tourism Development: Adaptation to Upstream Documents and Expert Opinions. *Journal of Tourism and Development*, 12(3), 77-98. <https://doi.org/10.22034/jtd.2022.302645.2437>.
- Tourism Management Curriculum (1996). The Supreme Council of Planning at the Ministry of Science, Research, and Technology. <https://www.msrt.ir/fa/grid/>
- Ziai, M., Saeedi, A. A., & Torab Ahmadi, M. (2012). Exploring the state of tourism in Iran's higher. *Tourism Management Studies*, 7(17), 61-86. [Link](#)
- Ziaei, M. (2004). Education and human resource condition in tourism segment (Emphasis upon Tehran province). *Tourism Management Studies*, 2(6), 19-37. [Link](#)

COPYRIGHTS

©2025 by the authors. Published by University of Science and Culture. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

